

Van: SVn Strategie en Communicatie <communicatie@svn.nl>
Verzonden: maandag 29 juni 2015 17:02
Aan: Undisclosed recipients
Onderwerp: SVn Nieuws en een Blik op Duurzaamheid
Bijlagen: SVN NIEUWS 01 2015 DEF.pdf; BLIK OP DUURZAAMHEID - DEF.pdf

Geachte griffier,

Als maatschappelijk partner voor overheden en woningcorporaties, informeren en inspireren we u graag over actuele en maatschappelijke thema's. Een aantal keer per jaar brengen we om die reden SVn Nieuws uit. Een nieuwsbrief vol inspirerende praktijkvoorbeelden en onderwerpen waarmee uw gemeente of provincie te maken heeft of krijgt.

In SVn Nieuws is er onder andere aandacht voor de restschuldbroblematiek, langer zelfstandig wonen en de Starterslening. In het themanummer gaan we dieper in op duurzaamheid, met veel inspirerende praktijkvoorbeelden bij onder andere gemeenten en provincies. Thema's die waardevol zijn voor vrijwel alle politieke fracties. Wilt u deze daarom naar hun doorsturen?

Hartelijk dank voor uw moeite.

Met vriendelijke groet,

stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting
Nederlandse gemeenten

mr. J.W. van Beek
Directeur

Stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVn)
Westerdorpsstraat 66, 3871 AZ Hoevelaken
Postbus 9, 3870 CA Hoevelaken
033 253 9401

Raad

30 JUNI 2015

Beh. Ambt.:
Streefdat.:
Afschr.: B&W/RBP
B.V.O.:

Gemeente Woerden 15.013444

Registratiedatum: 01/07/2015
Behandelend afdeling
Afgehandeld door/op:

De inhoud van dit email bericht is vertrouwelijk en uitsluitend bedoeld om gelezen te worden door de geadresseerde. Wij verzoeken u derhalve dit email bericht direct aan de geadresseerde te overhandigen. Indien dit email bericht per vergissing door u is ontvangen verzoeken wij u direct (telefonisch 033 2539401) contact met ons op te nemen. Iedere openbaarmaking, verspreiding, of vermenigvuldiging van dit email bericht is strikt verboden.

Deze disclaimer bevestigt ook dat dit email bericht is gescand op de aanwezigheid van computervirussen.

This email and any files transmitted with it are confidential and intended so only for the use of the individual or entity to whom are addressed. If you have received this email in error please notify us immediately (phone 033 2539401). Every publication, circulation, or multiplication of this email is strictly forbidden.

This footnote also confirms that this email message has been scanned for the presence of computer viruses.

2 Onderzoek EIB
Financiering
restschuld
scheiden
van nieuwe
hypotheek

6 Henk Hartveld, ANBO
"Laat ouderen
eerder nadenken
over woning-
aanpassingen."

8 Ronald Schneider,
wethouder
Rotterdam
"Wij staan voor
een gigantische
opgave."

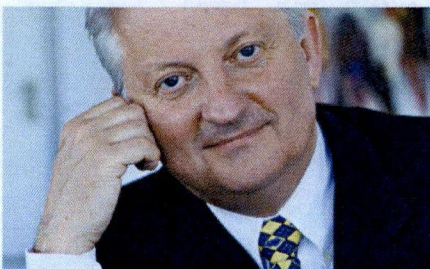
10 Europees
geld voor
Nederlandse
projecten

**Jonge woningeigenaren
klem door restschuld**

SVn
Stimuleringsfonds
Volkshuisvesting

Belangrijke vraagstukken

Onze samenleving verandert en dat brengt grote maatschappelijke vraagstukken met zich mee. Neem de veranderingen in de zorg. Dat is een thema dat niet alleen onze generatie maar ook toekomstige generaties raakt. Al geruime tijd is SVn met gemeenten, provincies en belangenorganisaties in gesprek over instrumenten die het mogelijk maken om langer zelfstandig te blijven wonen in de eigen woning. Want dat willen mensen het liefst, blijkt uit onderzoek. De behoefte aan financiële ondersteuning daarbij verschilt per gemeente en per individu. Mensen willen zelf bepalen wat zij nodig hebben. Aan ons de taak om dat (financieel) mogelijk te maken.

Een ander urgent thema, hoewel van een andere orde, is de problematiek rondom restschuldfinanciering waar meer dan 1 miljoen huishoudens mee te kampen hebben. Het rapport van het Economisch Instituut voor de Bouw noemt daarvoor drie oplossingen. De eerste twee liggen op het bord van de overheid en de banken. Daar zie ik echter niet snel iets veranderen, gezien de ingezette koers om de regels aan te scherpen en de financieringsruimte te beperken. De derde mogelijke oplossing is het scheiden van de restschuld van de nieuwe hypotheek, waarbij de restschuld via een lening uit een revolverend fonds gefinancierd kan worden. SVn houdt de ontwikkelingen op de woningmarkt nauwlettend in de gaten om te bepalen of dat nodig is. Deze zomer nemen we hierover een definitief besluit.

Nog een laatste tip: per 1 juli gaat de btw op arbeid van 6 naar 21%. Mensen die een duurzaamheidslening aanvragen, moeten daar rekening mee houden.

Jan Willem van Beek
Directeur SVn

Rapport EIB:
Restschuld heeft grote grote gevolgen voor doorstroming woningmarkt en bouwsector

Huishoudens klem door restschuld

De woningmarkt herstelt maar het herstel is in veel regio's traag. Dat komt onder andere door de groep huishoudens die afgelopen tien jaar een woning heeft gekocht en waarvan de hypotheek 'onder water' staat. Het gaat om meer dan 1 miljoen huishoudens met een mediane restschuld van € 33.000,-. De restschuld die bij verkoop overblijft, houdt hen gevangen in hun huidige woning. Met grote gevolgen voor de doorstroming op de woningmarkt en de bouwsector. Zo blijkt uit het rapport van het Economisch Instituut voor de Bouw dat onlangs is verschenen.

SVn krijgt veel vragen van gemeenten over de restschuldbroblematiek. Reden om het Economisch Instituut voor de Bouw (EIB) opdracht te geven onderzoek te doen naar de omvang van het probleem en de effecten hiervan.

Knellende situatie voor jonge woningbezitters

Het zijn vooral woningeigenaren van 25 tot 45 jaar die te maken hebben met restschuld, blijkt uit het onderzoek. Deze groep heeft in de afgelopen tien jaar een woning gekocht die, als gevolg van de economische crisis, in waarde is gedaald. Normaal gesproken zou deze

groep nog een stap maken op de woningmarkt vanwege gezinsuitbreiding, een andere baan of een groeiend inkomen. Zij worden nu echter klemgezet door de beperkte mogelijkheden om de restschuld te financieren.

Drie oorzaken

De financiering van een restschuld is doorgaans problematisch. Het EIB wijst daarvoor drie oorzaken aan:

- Het inkomen is ontoereikend om de nieuwe woning samen met de restschuld te financieren volgens de huidige woonlastennormen.
- Banken en verzekeraars hanteren verschillende, en vaak beperkende, acceptatiecriteria voor een restschuldenlening. Het merendeel van de banken wil bovendien niet de restschuld overnemen die is ontstaan bij een andere bank.
- Huishoudens hebben een aversie tegen het verlies dat zij bij eventuele verkoop moeten nemen en zijn vaak slecht geïnformeerd over de mogelijkheden.

EIB rapport: 35.000 minder verhuizingen

Gevolgen voor doorstroming en bouw

Als gevolg van de restschuldbroblematiek zullen er volgens het EIB op korte termijn 35.000 minder verhuizingen plaats vinden, waardoor de doorstroming op de woningmarkt stopt. Dat is echter niet het enige gevolg. Door het lagere aantal verhuizingen mist de bouw circa € 525 miljoen aan inkomsten en 4.400 fulltime arbeidsplaatsen. Voor de toeleverende industrie schat het EIB het verlies op 2.200 fulltime arbeidsplaatsen. >>>

Restschuldenlening binnenkort beschikbaar

Afgelopen periode heeft SVn samen met gemeenten de Restschuldenlening ontwikkeld. Deze komt binnenkort beschikbaar.

Paul van Weeze Errens, adviseur Strategie en Ontwikkeling

"Met de Restschuldenlening kan de restschuld als tweede hypotheek uit een gemeentelijk of provinciaal Restschuldfonds worden gefinancierd. Gemeenten met wie we de problematiek hebben besproken, zijn enthousiast over de opzet ervan. Daarnaast onderzoeken we hoe we, net als bij NHG, eventuele risico's voor gemeenten kunnen uitsluiten. Deze variant moet dan in het najaar van 2015 beschikbaar zijn. Gemeenten krijgen de mogelijkheid om afhankelijk van hun woningmarkt aan een aantal 'knoppen' te draaien zoals o.a. de maximale restschuld en de koopprijs voor de nieuwe woning. Daarmee kunnen ze beleidsmatig sturen. Uiteraard toetst SVn ook bij deze lening of het inkomen voldoende is om de woonlasten te kunnen betalen. De wettelijke normen die hiervoor gelden, zijn ook voor de Restschuldenlening van SVn van toepassing. Een Restschuldenlening is dan ook niet voor iedereen een alternatief."

Mogelijke oplossingen

Volgens het EIB kunnen er op verschillende fronten oplossingen worden gezocht. Zo kan de overheid regels versoepelen voor jonge huishoudens die uitzicht hebben op groei van hun inkomen of de leenregels specifiek voor restschuld verruimen. Ook kunnen banken en andere geldverstrekkers hun eigen acceptatiecriteria nog eens onder de loep nemen.

In Nederland staan meer dan 1 miljoen huizen 'onder water'. 80% van deze woningeigenaren is jonger dan 45 jaar.

Alternatief: restschuldfonds

Een alternatief is het scheiden van de restschuld van de reguliere hypotheek. De eerste hypotheek wordt dan door een reguliere bank verstrekt en voor de tweede hypotheek voor de restschuld kunnen overheden een revolverend fonds vormen. Voor huishoudens biedt dit een aantal voordelen:

- Huishoudens weten aan het begin van het verkoopproces dat de restschuld gefinancierd kan worden.
- De acceptatiecriteria voor een restschuldenlening zijn waarschijnlijk gunstiger dan bij hun huidige bank.
- Huishoudens kunnen voor de financiering van de nieuwe woning kiezen uit aanbiedingen van meerdere geldverstrekkers.
- De bank hoeft alleen een hypotheek van de nieuwe woning te financieren en niet de restschuld van de oude woning. De bank kan hierdoor een scherper aanbod doen.
- De rente is momenteel historisch laag en waarschijnlijk veel lager dan de rente die huishoudens nu betalen. Hierdoor hoeft het totale bedrag aan woonlasten, inclusief aflossing van de restschuld, niet altijd hoger uit te vallen dan de huidige woonlasten maar wordt wel de restschuld afgelost.

Regio West Brabant onderzoekt instrumenten voor doorstroming

Binnen de Regio West-Brabant werken 19 gemeenten samen op diverse beleidsterreinen waaronder wonen en woningbouw. Vorig jaar is door de gemeenten en provincies de opdracht gegeven te onderzoeken welke instrumenten nodig zijn om de woningmarkt weer in beweging te krijgen. De regionale werkgroep "doorstroming instrumentarium" ging er mee aan de slag.

"Een goede lening voor restschuld brengt de woningmarkt weer in beweging."

Bob Biesheuvel

voorzitter van de werkgroep

"We constateerden al snel dat restschuld belemmerend werkt bij de doorstroming op de woningmarkt. Vervolgens hebben we SVn benaderd omdat we wisten dat zij bezig zijn met het ontwikkelen van het product Restschuldenlening. SVn is inmiddels vrij ver gevorderd en enkele gemeenten in West-Brabant hebben aangegeven dat

zij belangstelling hebben voor het product, mits het risico niet bij de gemeenten komt te liggen. We verwachten dat een goede lening voor restschuld weer beweging brengt op de woningmarkt, zowel in de nieuwbouw als de bestaande bouw. Het is van belang dat de verhuisketen weer op gang komt. We verwachten dat hiermee ook de onderkant van de markt weer vrij komt. Hetgeen perspectieven biedt voor de vele starters."

Gemeente Kampen wil pilot starten

Henrieke Selles

beleidsontwikkelaar wonen

"In de gesprekken met makelaars en financieel adviseurs horen we dat jonge mensen graag willen doorstromen, maar dat vanwege de restschuld niet kunnen. Dat is jammer, want daardoor bouwen we steeds nieuwe starterswoningen terwijl die er misschien al voldoende zijn. We willen graag bouwen voor de groep die door wil stromen en hopen dat dit op gang komt door hen te helpen met de financiering van de restschuld. Om hiermee ervaring op te doen, willen we starten met een pilot. Het voorstel hiervoor wordt voor de zomer

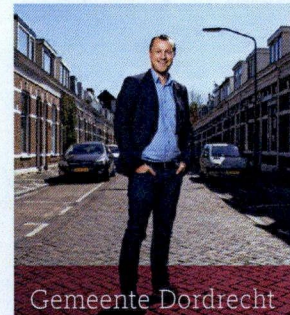
met de gemeenteraad besproken. Als gemeente moeten we stappen gaan zetten, maar ik hoop dat de markt het uiteindelijk zelf gaat oppakken zodat onze rol slechts tijdelijk is."

"We moeten ervaring opdoen met de financiering van restschuld."

Rijksbijdrage voor Starterslening vervalt: stoppen of doorgaan?

De rijksbijdrage van € 50 miljoen en de Startersfondsen van gemeenten en provincies hebben de Nederlandse woningmarkt de afgelopen jaren een zichtbare impuls gegeven. Inmiddels is het rijksbudget vrijwel uitgeput. Vanaf 1 mei 2015 moeten Startersleningen volledig worden gefinancierd door gemeenten, eventueel met bijdrage van de provincie. Welke gevolgen heeft dit en hoe gaan gemeenten hier mee om? Drie gemeenten lichten hun keuze toe.

"Deze afspraak was al op voorhand met de raad gemaakt."

Gemeente Dordrecht stopt per 1 mei met de Starterslening

Wim van den Engel

beleidsmedewerker wonen

"Doordat de woningen in Dordrecht redelijk goedkoop zijn, vroeg de gemeenteraad zich af of een Starterslening überhaupt noodzakelijk is. Er is uiteindelijk 'ja' gezegd met als voorwaarde dat de regeling stopt als de Rijksbijdrage vervalt. Naast het Rijk leverde ook de verkopende partij een financiële bijdrage. Inmiddels zijn er 15 leningen verstrekt, wat niet veel is voor een gemeente met 120.000 inwoners. Met het budget wat over is, hadden we zelf nog ca. 20 leningen kunnen financieren maar dat gaan we niet doen. We stoppen per 1 mei en moeten overleggen wat we met het restbudget doen. De aanvragen die nog lopen, handelen we uiteraard gewoon af."

"We zijn nu sneller door het budget heen."

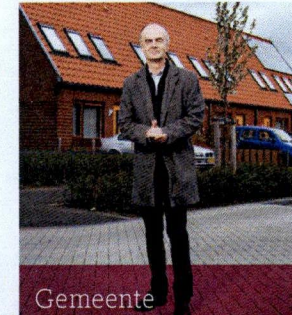

Gemeente Texel gaat door tot het budget op is

Eveline Lindenberg, beleidsmedewerker ruimtelijke ontwikkeling en wonen

"We hebben de Starterslening medio 2013 beschikbaar gesteld voor mensen tot 40 jaar, omdat we die groep graag op gang helpen op de woningmarkt. Inmiddels zijn er zo'n 20 leningen verstrekt, een mooi resultaat. Met het resterende budget hadden we nog ongeveer 20 leningen kunnen verstrekken, nu worden dat er ongeveer 10. Ik verwacht dat eind van het jaar het budget op is. We zullen dan evalueren, kijken hoe de markt er uitziet en of de Starterslening nog nodig is. De gemeenteraad bepaalt vervolgens of er opnieuw geld beschikbaar gesteld wordt."

"Starterslening is niet meer weg te denken."

Gemeente Haarlemmermeer gaat door

Jan Vijfhuizen, beleidsadviseur wonen

"Wij voeren de Starterslening al jaren. Gemiddeld komen er zo'n 200 aanvragen binnen per jaar. Iedereen die een woning wil kopen tot € 210.000,- kan er gebruik van maken. We hebben veel starters kunnen helpen en indirect veel doorstroming op gang gebracht. Het instrument is eigenlijk niet meer weg te denken. Voordat het Rijk meebetaalde, hadden we de Starterlening al. Het feit dat ze de afgelopen jaren meebetaalden, zien we als een financiële meevaller. Er is breed politiek draagvlak voor de Starterslening en we gaan dus ook gewoon door. Daar is geen discussie over geweest."

Deelnemers geven feedback
bij ontwikkeling financieel product

Preventief investeren bespaart zorgkosten op termijn

Paul van Weezel Errens adviseur
Strategie en Ontwikkeling

Nederland vergrijst. Het aantal ouderen verdubbelt de komende 15 jaar en dat brengt voor gemeenten en woningcorporaties tal van uitdagingen met zich mee op het gebied van wonen, zorg en voorzieningen. Van Weezel Errens: "Alleen al in de bestaande woningvoorraad moeten veel woningen aangepast worden, zodat mensen langer

Ouderen blijven in de toekomst langer thuis wonen en dat brengt nieuwe woonwensen met zich mee. Hoe bereiden gemeenten en woningcorporaties zich daarop voor? En hoe kan SVn hen hierbij ondersteunen?

thuis kunnen blijven wonen. Als dat tijdig gebeurt, kunnen volgens SVn zorgkosten worden bespaard. Kosten die anders uit het Wmo-budget van de gemeente of door de zorgverzekeraar moeten worden betaald."

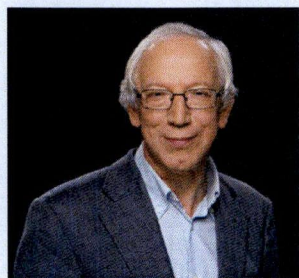
Ervaringen delen in de zoektocht

Om oplossingen te vinden voor de problematiek is SVn vorig jaar met verschillende partijen, zoals gemeenten, provincies en belangenorganisaties, om tafel gaan zitten om ervaringen te delen en

nieuwe ideeën te ontwikkelen. Van Weezel Errens: "Onze rol daarbij is faciliterend. Wij agenderen het onderwerp en brengen partijen bij elkaar." Uit de ervaringen die worden gedeeld, constateert Van Weezel Errens dat het voor iedereen nog een zoektocht is. "Er wordt geëxperimenteerd met domotica, nieuwe zorgconcepten, nieuwbouw en aanpassingen in de woning. Sommige projecten gaan goed, andere niet. Ook daar leren we van."

"Ouderen krijgen te gemakkelijk het advies om te verhuizen"

Henk Hartveld,
adviseur collectieve belangbehartiging ANBO

"Ouderen krijgen in veel gemeentes steeds minder of geen geld uit het Wmo-budget om hun woning aan te passen. In plaats daarvan krijgen ze het advies dat ze moeten verhuizen naar een andere woning. Zo'n woning is er niet altijd en als die er al is dan kan deze in een hele andere wijk liggen. Veel mensen hebben dan geen andere keuze dan te blijven wonen zonder dat ze de noodzakelijke aanpassingen laten doen, wat natuurlijk allerlei risico's met zich meebrengt.

En als mensen wel verhuizen, verliezen ze soms hun sociale netwerk uit hun vertrouwde buurt. Gemeenten kunnen in deze proble-

matiek een belangrijke rol spelen. Ten eerste door mensen bewust te maken zodat ze vroegtijdig nadenken over woningaanpassingen voor de toekomst.

Ook is het belangrijk om mensen te wijzen op het feit dat ze zelf moeten investeren in de woningaanpassing. Daarnaast is het goed om te kijken of de eigen Wmo-verordening op dit punt ruimhartiger kan zijn, veel mensen willen het liefst in hun eigen woning blijven. En tot slot, probeer financiële oplossingen te zoeken, zodat ook mensen met minder inkomen en een eigen huis de woningaanpassing kunnen betalen."

Twee keer zoveel ouderen in 2040

Het aantal ouderen groeit. Het aantal 75-plussers verdubbelt tot zo'n 2,6 miljoen in 2040. Veel ouderen willen zo lang mogelijk zelfstandig wonen, daarvoor moeten er tot 2021 jaarlijks zo'n 44.000 woningen bijkomen die geschikt zijn voor ouderen.

Op tijd beginnen

Uit onderzoek blijkt dat veel mensen in hun eigen woning willen blijven wonen, ook op latere leeftijd als men eventueel zorg nodig heeft. Om dat te kunnen doen, is het goed dat mensen al vroeg nadenken over de woningaanpassingen die daarvoor nodig zijn. Maar hoe financieren mensen de nodige aanpassingen en verbeteringen? Van Weezel Errens: "Ouderen beschikken lang niet altijd over een hoog besteedbaar inkomen en hun vermogen zit vaak in de stenen. Een financiering bij de reguliere geldverstrekkers is op latere leeftijd niet gemakkelijk te krijgen of slechts tegen ongunstige voorwaarden. De kans is dan groot dat ouderen afhaken en dat willen we niet."

Verantwoord financieren

Om de financieringsbehoefte voor het aanpassen van de woning op te lossen zou een financieringsinstrument, dat rekening houdt met de financiële positie van ouderen, kunnen helpen. Van Weezel Errens: "Zo'n instrument is zowel voor bewoners als voor gemeenten en zorgverzekeraars interessant. Voor gemeenten omdat de kosten

dan niet uit het Wmo-budget gefinancierd hoeven worden en voor verzekeraars omdat mensen in de aangepaste woning minder risico lopen en minder vaak of pas later een beroep doen op zorg. Vanuit die insteek ontwikkelen we een nieuw product waar de deelnemers van de bijeenkomsten feedback op geven."

Product op maat voor Langer zelfstandig wonen

Het product dat SVn ontwikkelt, levert gemeenten maatwerk. De gemeente kan bijvoorbeeld zelf bepalen welke doelgroepen zij wil bedienen en aan welke voorzieningen zij wil bijdragen. Op termijn zouden zorgverzekeraars ook een financiële bijdrage kunnen leveren aan het product. Daarvoor is het echter nodig dat de regels van de Nederlandse Zorgautoriteit worden aangepast, op dit moment bieden deze namelijk geen ruimte om te investeren in preventie. Naar verwachting is het product in het najaar van 2015 al gedeeltelijk beschikbaar. Zoals ook met andere producten van SVn gaat het om leningen met een revolverend karakter zodat de gelden die op de lening worden afgelost, door de gemeente opnieuw kunnen worden ingezet.

Voordat gemeenten met een revolverend fonds aan de slag gaan, is het belangrijk om de behoefte goed in beeld te hebben. Volgende vragen kunnen gemeenten helpen om een goede afweging te maken:

- Welke doelgroepen wil ik bedienen (leeftijd huishouden, woningwaarde) en wat is hun behoefte?
- Aan welke voorzieningen wil ik bijdragen en aan welke niet?
- Zijn er ook andere belanghebbende partijen die kunnen bijdragen?
- Hoe "ontzorg" ik ouderen niet alleen financieel, maar ook bijvoorbeeld bij de verbouwing?

Download de publicatie "Langer Zelfstandig Wonen" op www.svn.nl/langerthuis

In opdracht van SVn heeft Platform31 het vraagstuk vanuit verschillende invalshoeken verkend. Een weerslag hiervan is te lezen in de publicatie "Langer Zelfstandig Wonen".

Nationaal Programma Rotterdam Zuid

Ronald Schneider - wethouder
gemeente Rotterdam

"We pakken de komende vijftien jaar 35.000 woningen aan."

Het Nationaal Programma Rotterdam Zuid richt zich op het verbeteren van het leven in Rotterdam-Zuid. Sinds enkele jaren wordt er geïnvesteerd in school, werk en wonen om Zuid op het niveau te krijgen van een gemiddelde Nederlandse stad. "Op het gebied van woningbouw staan we voor een gigantische opgave met sloop, nieuwbouw en renovatie van 35.000 woningen," aldus Ronald Schneider, wethouder Stedelijke Ontwikkeling en Integratie in Rotterdam.

Delen van Rotterdam-Zuid verschillen van de rest van Rotterdam en de drie andere grote steden in Nederland: het gemiddelde opleidingsniveau is lager, minder mensen hebben een baan en de kwaliteit van de woningen is slechter. Wethouder Schneider: "Al van oudsher komen veel mensen met lage inkomens naar delen van Rotterdam-Zuid, waardoor gaandeweg allerlei problemen zijn ontstaan. Samen met andere partijen zoals zorginstellingen, onderwijs, bedrijfsleven en het Rijk willen we daar verandering in brengen binnen het Nationaal Programma Rotterdam Zuid (NPRZ)."

"Sommige bewoners hebben nooit van een VvE gehoord."

Meer gevarieerd woningbestand
Doel van het Nationaal Programma Rotterdam Zuid is om over 20 jaar Rotterdam-Zuid op hetzelfde niveau te hebben als de andere grote steden in Nederland. Daar wordt al geruime tijd hard aan gewerkt. Zo zijn er in het afgelopen decennium al zo'n 10.000 woningen in Rotterdam verbeterd, waarvan het merendeel in Rotterdam-Zuid. Voor wat betreft wonen heeft Rotterdam-Zuid zichzelf de opgave gesteld om tot 2030 nog eens 35.000 woningen te verbeteren of te vervangen. Van dit aantal zijn er 12.000 in het bezit van

corporaties en 23.000 van particulieren. Schneider: "We willen een meer gevarieerd woningbestand, zodat ook mensen met een gemiddeld of hoog inkomen een goede woning vinden in Rotterdam-Zuid. Om dat te bereiken zetten we deels in op onderhoud/renovatie en deels op sloop nieuwbouw."

Het begint met een goed functionerende VvE

De opgave voor Rotterdam-Zuid is groot. Toch heeft Schneider de aanpak duidelijk voor ogen: "Van de 23.000 woningen in particulier bezit worden ca. 10.000 woningen aangepakt met een grootscheepse renovatie of sloop nieuwbouw. Hiermee kunnen we een grote kwaliteitssprong maken, zodat we daadwerkelijk mensen met midden- en hogere inkomens kunnen aantrekken. De overige ca. 13.000 particuliere woningeigenaren moeten we stimuleren om zelf het onderhoud aan te pakken." Het stimuleren begint volgens Schneider vaak met een goed functionerende VvE. "In Rotterdam-Zuid staan heel veel woningen die gebouwd zijn in woonblokken met drie of vier woonlagen. Het grootste deel hiervan bestaat uit kleine VvE's, die vaak niet of slecht functioneren. De mensen die hier wonen, hebben ooit een goedkope woning gekocht, maar hebben er vaak niet bij stilgestaan dat de woning ook onderhoud nodig heeft. Velen hebben zelfs nooit van een Vereniging van Eigenaren gehoord. Daarom ligt onze focus op de begeleiding van deze bewoners en de oprichting van een goed functionerende VvE, zodat ze samen aan de slag gaan met het onderhoud."

Eigen verantwoordelijkheid

Voor het onderhoud en het verbeteren van particuliere woningen zet de gemeente Rotterdam zo veel mogelijk in op het stimuleren van meerjarige onderhoudsprogramma's en een hierop afgestemd spaargedrag door de VvE. Hierbij wordt minder subsidie gegeven en worden de mogelijkheden om onderhoud te financieren verruimd. Dit laatste in nauwe samenwerking met SVn. In dit verband komen SVn en de gemeente vaak tot innovatieve oplossingen voor het financieren van onderhoud, ook door eigenaren met een smalle beurs. Schneider: "Voorheen gaven we vaak subsidie. Daar zijn we vanaf gestapt, omdat we vinden dat eigenaren zelf de verantwoordelijkheid voor het onderhoud moeten dragen. Een woningeigenaar moet daar

Rotterdam en SVn: vaste partners

Gemeente Rotterdam heeft een lange relatie met SVn. Afgelopen 15 jaar beheerde SVn diverse revoluerende fondsen waarmee de gemeente verschillende locaties in Rotterdam-Zuid heeft aangepakt. Ook binnen het Nationaal Programma Rotterdam Zuid beheert SVn weer diverse fondsen.

Farida Aghris, programmamanager particuliere
woningvoorraad, gemeente Rotterdam

"De samenwerking met SVn is hecht. Als wij problemen signaleren, proberen we het met SVn op te lossen en als het nodig is, trekken we samen op bij onze lobby in Den Haag."

maandelijks voor sparen. Als we zien dat mensen dat niet aankunnen, gaan we daarover in gesprek. Soms is het dan beter om te verhuizen naar een huurwoning, zodat ze deze verantwoordelijkheid niet hoeven dragen."

Corporaties ook aan zet

Naast de woningen in particulier bezit, moeten er 12.000 woningen aangepakt worden door de woningcorporaties. Samen hebben zij afgesproken om tot 2018 ieder jaar 1.400 woningen aan te pakken. Dit is onder meer mogelijk dankzij een speciale wetswijziging voor Rotterdam-Zuid. Woningcorporaties die investeren in Rotterdam-Zuid kunnen het bedrag dat zij investeren in mindering brengen op de verhuurdersheffing die zij moeten afdragen aan het Rijk.

Betere voorzieningen

Naast het aanpakken van de woningvoorraad, start vanaf 2016 ook de vernieuwing van het winkelcentrum Hart van Zuid met onder meer een zwembad en een groter winkelaanbod. Ook begint de komende periode de ontwikkeling van de Sportcampus en het Stadionpark van Feyenoord. De forse investeringen door marktpartijen en gemeente moeten een belangrijke bijdrage leveren aan het imago van Zuid en de werkgelegenheid voor de bewoners.

Pareltjes

Dat Rotterdam-Zuid voor een gigantische opgave staat is duidelijk. Gezien het resultaat tot nu toe is Schneider echter hoopvol. "De laatste vijf jaren zijn al 5.000 woningen aangepakt en we zien al mooie stukjes ontstaan, zoals in Tuindorp en Oud Charlois. En kijk naar Katendrecht, dat is echt een pareltje. Mensen willen daar nu heel graag wonen. Je kunt dus concluderen dat we weten hoe het moet, we gaan dan ook onvermoeibaar door op deze weg."

"We weten hoe het moet. Kijk maar naar Katendrecht, dat is echt een pareltje."

Europees geld voor Nederlandse projecten

Gemeenten en regio's in stedelijke gebieden kunnen aanspraak maken op Europees geld vanuit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO). Met dit geld kunnen zij een fonds oprichten om bijvoorbeeld nieuwe innovatieve bedrijvigheid of duurzame werkgelegenheid te creëren. Gemeenten Den Haag en Rotterdam hebben op deze manier de fondsen FRED, ED en SOFIE opgericht. Deze worden beheerd door SVn.

Maak kennis met FRED, ED en SOFIE

FRED, ED en SOFIE behoren tot de zogenaamde JESSICA-fondsen die op hun beurt weer onderdeel uitmaken van EFRO.

FRED (Fonds voor Ruimte en Economie Den Haag) is opgericht om tegemoet te komen aan de sterk groeiende behoefte aan kleinere bedrijfsruimte in Den Haag.

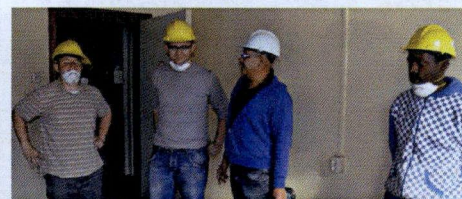
ED (Energiefonds Den Haag) richt zich op de verbetering of uitbreiding van stedelijke verwarmings- en koelingsnetwerken, die gevoed worden met in de bodem aanwezige natuurlijke energiebronnen (zoals aardwarmte), biomassa-centrales of zeewatercentrales.

SOFIE (Stadshavens Ontwikkelingsfonds voor Innovatie en Economie) stelt geld beschikbaar voor bedrijvigheid in het Rotterdamse stadshavensgebied. De gemeente Rotterdam en het Havenbedrijf Rotterdam willen het gebied aantrekkelijker maken voor nieuw ondernemerschap, met innovatie en duurzaamheid als speerpunten.

Ook aan de slag met EFRO?

Om in aanmerking te komen voor geld uit het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) moeten projecten voldoen aan een aantal voorwaarden. Het project moet bijvoorbeeld bijdragen aan innovatie en de groei van de lokale of regionale economie en maatschappelijke meerwaarde hebben. Ziet u, als gemeente of provincie mogelijkheden hiervoor? Of wilt u hierover van gedachten wisselen?

Neem dan contact op met Richard Luijges, manager Fondsoontwikkeling bij SVn, mail: r.luijges@svn.nl. Als fondsbeheerder neemt SVn u veel werk uit handen. Wij helpen onder meer bij de selectie van kansrijke projecten, zorgen ervoor dat voorstellen voldoen aan alle Europese verantwoordings-eisen en stellen financiële rapportages en jaarverslagen op.

SOFIE draagt bij aan metamorfose

Voormalige RET-remise krijgt nieuwe betekenis

Het kantoor van de voormalige RET-remise in Rotterdam is een markant pand op de grens van de wijken op Zuid en de Rotterdamse haven. Met de ondersteuning van een lening uit SOFIE, krijgt het pand een nieuwe betekenis voor de bewoners en ondernemers in de wijk.

“Innovatie en talentontwikkeling, dat is waar het om draait in het voormalige RET-gebouw”, vertelt Otto Trienekens, voorzitter van de Stichting Handelscompagnie Sluisjesdijk. “Bij alles wat we doen, zoeken we naar een extra dimensie op dat vlak.” Trienekens geeft een paar voorbeelden: “Mensen met een achterstand op de arbeidsmarkt helpen in een arbeidstoeleidingstraject mee bij de verbouwing. Zij worden bijgestaan door praktijkcoaches en door Rotterdamse ondernemers uit het havengebied. Voor de inrichting van de buitenruimte hebben studenten van verschillende opleidingen

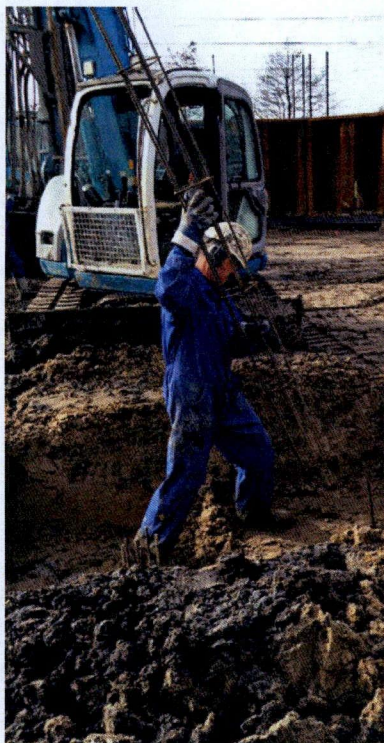
samen een ontwerp gemaakt waarin onder andere een tribune is opgenomen. Mensen uit de wijk kunnen er straks iets organiseren, waardoor het een ontmoetingsplek wordt. De projecten worden uitgevoerd in samenwerking met Veldacademie en Creatief Beheer.”

Met SOFIE is exploitatie rond

Om de exploitatie rond te krijgen, maakt de stichting gebruik van een lening uit SOFIE. Trienekens: “Wij hebben de aanvraag ingediend bij SVn en zij hebben het verder afgehandeld. Uit SOFIE worden de kosten voor het materiaal zoals hout en

stenen, materieel, gereedschap en de kosten van professionele arbeid betaald. Zonder SOFIE was het lastig geworden, omdat we niet voldoen aan de voorwaarden van reguliere geldverstrekkers. Daarnaast betaalt de gemeente Rotterdam opleiding en coaching van de mensen in het opleidingstraject en heeft zij het leegstaande en in verval geraakte gebouw voor 20 jaar beschikbaar gesteld. Begrotingstechnisch hebben we het nu gelukkig goed voor elkaar.”

“Mensen met een achterstand op de arbeidsmarkt krijgen hulp van praktijkcoaches en van Rotterdamse ondernemers.”

Haagse Baan van start dankzij FRED

In de Haagse wijk Laakhaven bouwt PIKE Vastgoed 'Haagse Baan', een bedrijfsverzamelgebouw voor kleine ondernemers. De units zijn te koop vanaf € 59.000,- met als doel om bijvoorbeeld de hovenier, het schoonmaakbedrijf, het atelier of de stukadoor weer terug te halen naar het centrum van de stad. Dankzij de lening uit FRED kon de bouw beginnen.

“Het idee is om voor kleine ondernemers betaalbare huisvesting te ontwikkelen in het centrum van de stad”, vertelt Pike Fabrik, directeur van PIKE Vastgoed. “Nu zijn zij vaak verbannen naar de randen van de stad. Door het realiseren van multifunctionele en betaalbare units, komen ze weer terug in de stad.”

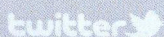
Beschikbaar in het najaar

De bouw is inmiddels gestart en naar verwachting zijn de units in het najaar beschikbaar voor de ondernemers. Deze ondernemers kunnen, als zij voldoen aan de voorwaarden, overigens ook een aanvraag doen voor een lening uit FRED. Fabrik: “Veel kopers hebben het geld direct beschikbaar, maar als dat niet het geval is, kunnen zij een aanvraag doen.” Naast het project Haagse Baan ontwikkelt PIKE Vastgoed nog twee aangrenzende kavels met een vergelijkbaar concept. PIKE Vastgoed is op zoek naar meer geschikte locaties.

Blik op Duurzaamheid al ontvangen?

Duurzaamheid is hot. Op allerlei manieren proberen overheden, woningcorporaties en marktpartijen het woningbestand te verduurzamen en de bewoners te verleiden tot het nemen van energiebesparende maatregelen. Sommige zetten hierbij kleine stapjes, anderen pakken het rigoreuzer aan. Om u te informeren en te inspireren brengt SVn het themanummer Blik op Duurzaamheid uit.

Heeft u deze niet ontvangen? Vraag hem dan snel aan via info@svn.nl

Volg ons op Twitter

@svn_financier

Colofon / Uitgave SVn juni 2015 / Redactie Vive Communicatie / Eindredactie SVn

Fotografie Bas Beentjes, Merlin Daleman, Rubén Dario Kleimeer, Eric Dullaert, Gwen Mustamu, Marc Nolte, PIKE Vastgoed, Patricia Steur, Veldacademie, Gerhard Witteveen Fotografie / Vormgeving Volta_thinks_visual / Druk Pronk Promotions

SVn / Postbus 9, 3870 CA Hoevelaken

Westerdorpstraat 66, 3871 AZ Hoevelaken

033 253 9401 / info@svn.nl / www.svn.nl

BLIK OP DUURZAAMHEID

Themanummer #1 / 2015

Met veel praktijkvoorbeelden. Doe er uw voordeel mee!

2 **Olaf Prinsen,**
wethouder Apeldoorn
"Ergieneutraal
moet ambitie
zijn van de
samenleving."

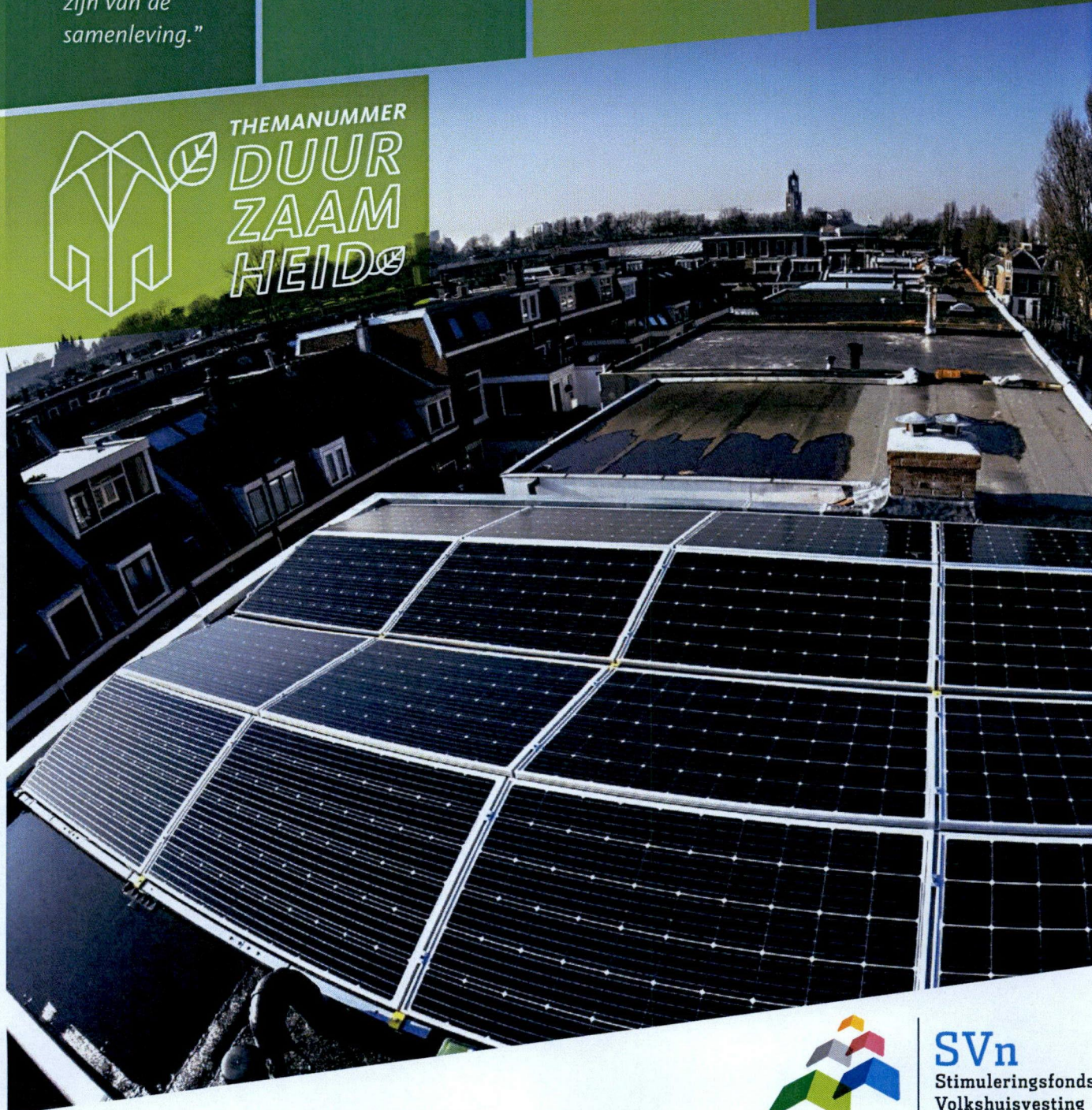
6 Gemeente
Wageningen
wil opschalen

14 Alphense Green
Deal voor
duurzame
initiatieven

15 Noorden zet in
op samenwerking
overheid en
bedrijfsleven

THEMANUMMER
DUUR
ZAAM
HEID

SVn
Stimuleringsfonds
Volkshuisvesting

Nieuw: de themanummers van SVn

SVn inspireert graag. Dit doen we onder meer met actuele thema's waarover u leest in SVn nieuws. Er zijn echter ook onderwerpen die meer aandacht verdienen. Onderwerpen waarover veel te vertellen is en die van belang zijn voor u, als lezer. Dat doen we in onze themanummers, waarvan de eerste uitgave nu voor u ligt.

Het onderwerp van dit eerste themanummer is Duurzaamheid. Dat lijkt ons een logische keuze, omdat we zien dat dit onderwerp volop leeft. Het Energieakkoord krijgt steeds meer zijn beslag en gemeenten, woningcorporaties en marktpartijen zijn op allerlei manieren bezig om bewoners bewust te maken van het nut en de noodzaak tot het nemen van energiebesparende maatregelen. Dat valt niet altijd mee. Hoewel er uiteraard mooie resultaten worden geboekt, blijft het nog zoeken naar goede methodes, de juiste afstemming en het goede verhaal om de bewoner te bereiken. Dit maakt het des te belangrijker om de opgedane kennis en ervaringen te delen.

Veel leesplezier!

Tip

U kunt de themanummers van SVn ook downloaden op www.svn.nl.

Wethouder Olaf Prinsen,
gemeente Apeldoorn:

"Energie- neutraal moet ambitie van de samenleving zijn"

Gemeente Apeldoorn heeft zich aangesloten bij de regionale ambitie om in 2030 energieneutraal te zijn. Een mooie ambitie die tegelijkertijd ook schuurt met de realiteit, beseft wethouder Olaf Prinsen. "Onze invloed als gemeente is maar beperkt. Het moet dan ook niet onze ambitie zijn, maar de ambitie van de gemeenschap."

Tot voor kort hanteerde gemeente Apeldoorn 2020 als jaartal om energieneutraal te zijn. Om dat te bereiken stelde de gemeente een routekaart op. Al snel sneuvelden de eerste projecten en ondertussen veranderde de samenleving. Prinsen: "De ambitie bleek niet haalbaar en onze rol als overheid veranderde. We moesten ons opnieuw bezinnen op onze aanpak."

Mensen bepalen zelf wat zij willen

Gemeente Apeldoorn besloot om de stip op de horizon te verplaatsen naar 2030, het jaartal waar ook de regio zich op richt. Een vastomlijnd uitvoeringsprogramma kwam er echter niet. "Initiatieven komen van buiten en niet meer uit het Stadhuis. Wij zijn daarbij faciliterend en verbindend. Wij bepalen dus ook niet of mensen in een keer de stap moeten zetten naar energieneutraal of dat ze dat in kleine stapjes doen. Dat bepalen mensen zelf, het is

Het Nationaal Energiebespaarfonds heeft in de gemeente Apeldoorn 5.000 warmtescans laten uitvoeren. Voordat het project van start ging, nam wethouder Olaf Prinsen de proef op de som bij zijn eigen woning.

tenslotte hun woning en hun geld. Wij kunnen alleen ondersteunen en dat proberen wij ook”, aldus Prinsen.

Initiatieven uit de samenleving

Prinsen prijst zich gelukkig met een aantal betrokken inwoners en organisaties in Apeldoorn. Zo organiseren inwoners in de wijk Kerschoten onder andere hun eigen collectieve inkoop voor energiebesparende maatregelen en is het dorp Loenen winnaar geworden van de prijsvraag 'Energieke Dorpen'. Met geld van Europa, de provincie en de gemeente heeft het dorp een energiefonds opgericht. Daarnaast is de duurzame energie coöperatie deA bezig met diverse projecten voor zonnepanelen en organiseert zij, samen

Leerlingen van basisschool De Tweede Stee vertellen de Europese delegatie van ACE hoe zij bezig zijn met duurzame energie en energiebesparing.

Inwoners maken volop gebruik van subsidie voor woningisolatie

In de gemeente Apeldoorn maakten 1.850 woningeigenaren gebruik van subsidie voor woningisolatie van de provincie Gelderland. Per eigenaar wordt 1/3 van de kosten gesubsidieerd met een maximum van € 500,- voor individuele eigenaren en € 750,- bij collectieve aanvragen. In totaal is er € 596.000,- uitgekeerd (stand feb. 2015), wat neerkomt op € 4,8 miljoen aan investeringen in energiebesparende maatregelen die met name door lokale bedrijven worden uitgevoerd.

“Wij bepalen niet wat iemand moet doen. Mensen bepalen zelf of ze kleine of grote stappen zetten.”

met Hoom, energiebesparingsacties in het dorp Ugchelen en de wijk De Maten. En op initiatief van het Nationaal Energiebespaarfonds, waar SVn fondsmanager van is, zijn onlangs warmtescans gemaakt van 5.000 woningen waardoor mensen zich bewust worden van hun energieverbruik en de mogelijkheden om te isoleren.

Financiële ondersteuning en PR

De ondersteuning van de gemeente Apeldoorn bestaat met name uit het bieden van financiële ondersteuning en de inzet van de eigen communicatiekanalen. Prinsen: “Inwoners kunnen gebruikmaken van de provinciale subsidie voor woningisolatie, in het kader van de prijsvraag 'Energieke Dorpen' heeft Loenen een startkapitaal gekregen en wij dragen bij aan de financiering van de regisseur van Kerschoten Energie Neutraal. Ook kan men gebruikmaken van de Stimuleringsregeling 'Collectieve investering in de woningvoorraad', wat voornamelijk door VvE's en deA wordt gedaan. Deze Stimuleringslening is een product van SVn. Daarnaast helpen wij graag door onze digitale nieuwsbrief, de gemeentepagina en de website in te zetten.”

Topteam

Om meer helderheid te krijgen over wat de samenleving wil en wat de gemeente hierin kan betekenen, wordt momenteel een interactief traject uitgewerkt door ambtenaren en een 'topteam' uit de samenleving. Er wordt gedacht aan enkele 'open space' bijeenkomsten, enquêtes en diepte-interviews. Het topteam bestaat onder andere uit inwoners die nu al een actieve rol spelen in diverse duurzame projecten binnen de gemeente.

Eerste kwartaal flinke stijging Energiebespaarleningen

Toename leningaanvragen Nationaal Energiebespaarfonds

In het eerste kwartaal van 2015 is het aantal aanvragen van Energiebespaarleningen flink gestegen. Ter vergelijking: in 2014 zijn er in totaal 850 leningen aangevraagd en in de eerste drie maanden van 2015 waren dat er al ruim 600, een gemiddelde van 200 aanvragen per maand.

Energielabel en betere voorwaarden

De vermoedelijke reden van deze stijging is de introductie van het energielabel voor woningen en de vereenvoudigde aanvraagprocedure op Ikinveesterslim.nl. Ook is de lening zelf aangepast. Zo is de rente verlaagd, kan er nu 75% (i.p.v. 50%) van het leenbedrag worden besteed aan zonnepanelen en zijn de kosten makkelijker te vergelijken met andere leningsproducten, doordat de afsluitkosten niet meer apart worden berekend.

VvE's, samenwerken en warmtescanactie

Ook de komende maanden verwacht het Nationaal Energiebespaarfonds een grote belangstelling voor de Energiebespaarlening. Reden hiervoor is onder andere dat de Energiebespaarlening in de eerste helft van 2015 ook beschikbaar komt voor VvE's. Bovendien beginnen de samenwerkingen met installatie-, bouw- en energiebedrijven en gemeenten hun vruchten af te werpen. Daarnaast is de verwachting dat de warmtescanactie tot meer aanvragen leidt.

Warmtescanactie in volle gang

Het Nationaal Energiebespaarfonds rolt momenteel een warmtescanactie uit in de gemeenten Apeldoorn, Vianen en Gouda. In totaal krijgen zo'n 10.000 woningeigenaren een gratis warmtescan van de voorgevel van hun woning aangeboden. De warmtescan is een momentopname en geeft een helder beeld van hoe goed een gevel geïsoleerd is. Het doel is de woningeigenaar inzicht te geven en hem op grond daarvan te laten nadenken of het zin heeft om zijn woning te verduurzamen. De actie wordt uitgevoerd in een samenwerkingsverband tussen SVn, Sunburst, Pluimers (in Gouda en Vianen) en Feenstra (in Apeldoorn). Sunburst maakt de warmtescans, Pluimers en Feenstra zorgen voor een vervolgactie. Beide bedrijven doen dit op een andere manier, om later de effecten en leerpunten te kunnen vergelijken.

heeft om zijn woning te verduurzamen. De actie wordt uitgevoerd in een samenwerkingsverband tussen SVn, Sunburst, Pluimers (in Gouda en Vianen) en Feenstra (in Apeldoorn). Sunburst maakt de warmtescans, Pluimers en Feenstra zorgen voor een vervolgactie. Beide bedrijven doen dit op een andere manier, om later de effecten en leerpunten te kunnen vergelijken.

Enthousiaste reacties

Doel van de warmtescanactie is te onderzoeken of met een directe en persoonlijke actie woningeigenaren enthousiast te maken zijn om energiebesparende maatregelen te treffen. Na de evaluatie wordt gekeken naar mogelijkheden om de actie eventueel uit te breiden.

Geef bekendheid aan het Nationaal Energiebespaarfonds en de Energiebespaarlening

Heeft uw gemeente geen eigen revolverend fonds op het gebied van energiebesparing? Plaats dan informatie over de Energiebespaarlening op de gemeentelijke website en andere relevante lokale sites (bijvoorbeeld van het Energieloket). Hiervoor kunt u content (teksten, foto's, filmpjes, digitale banners) downloaden op www.ikinveesterslim.nl/zakelijk. Ook kunt u hier folders en andere materialen bestellen.

Campagne *Zon zoekt Drenth* opnieuw van start

Provincie Drenthe stelt € 5 miljoen beschikbaar voor zonnelening

Na het succes van vorig jaar, stelt provincie Drenthe opnieuw geld beschikbaar voor de zonnelening. Provincie Drenthe verdubbelt in 2015 het budget dat gemeenten voor energiebesparende maatregelen in de gebouwde omgeving beschikbaar stellen tot maximaal een bedrag van € 5 miljoen. Dit geld is beschikbaar in de vorm van zonneleningen. En is bedoeld voor het stimuleren van het opwekken van zonne-energie door particulieren. De Natuur en Milieufederatie Drenthe start opnieuw met de campagne 'Zon zoekt Drent'.

De Natuur en Milieufederatie Drenthe begint de campagne met een 'zonnetour' in de deelnemende gemeenten. Tijdens deze bijeenkomsten worden onder meer de zonnelening en de zonnekaart toegelicht en kunnen geïnteresseerden hun vragen rechtstreeks

voorleggen aan (ervarings)deskundigen. Dankzij de zonnelening kunnen particuliere woningeigenaren een bedrag tussen € 2.500,- en € 7.500,- lenen om te investeren in het opwekken van zonne-energie. Met deze lening kan 100% van de aanschaf van zonnepanelen of een zonneboiler gefinancierd worden. Dit in tegenstelling tot de Energiebespaarlening waarbij maximaal 75% van de lening besteed mag worden aan zonnepanelen, de overige 25% moet aan andere energiebesparende maatregelen worden besteed. Bij de zonnelening kunnen tevens de kosten voor de installatie en de kosten die gemaakt zijn voor het verkrijgen van de lening gefinancierd worden. Naar verwachting doen alle gemeenten in Drenthe mee met de zonnelening die de provincie beschikbaar stelt.

De inwoners van de gemeenten die meedoen, vragen de lening aan bij het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN). SNN voert samen met SVn de regeling uit.

Met de zonnelening kan een woningeigenaar 100% van de zonnepanelen financieren.

"Gemeente Wageningen wil opschalen"

Gemeente Wageningen wil flinke stappen zetten in het verduurzamen van de woningvoorraad. Beleidsmedewerker Sanne Meelker: "Ons doel is opschalen. Het Nul-op-de-Meter-concept kan daarbij helpen. De renovatie wordt in tien dagen tijd uitgevoerd en de financiering kan worden betaald met het geld dat de eigenaar anders kwijt is aan de energierekening."

Sanne Meelker beleidsmedewerker
Klimaat en Duurzaamheid gemeente
Wageningen

*"Er is een nieuw taxatiemodel
waarbij energieverbruik van de
woning wordt meegenomen."*

Gemeente Wageningen heeft de ambitie om in 2030 energieneutraal te zijn. Om dat te realiseren is een routekaart ontwikkeld, waarvan het verduurzamen van de bestaande bouw een belangrijk onderdeel is. "We hebben veel ervaring opgedaan met het project 'Ergieneutraal wonen in Wageningen' waarin verschillende woningbezitters hun woning energieneutraal hebben gerenoveerd. Dat waren diverse type woningen. Daarnaast hebben we naar rijtjeswoningen gekeken. Voor drie wijken zijn toen concepten ontwikkeld, maar die waren nog aardig aan de prijs. Nu willen we grotere stappen zetten", licht Sanne Meelker toe.

Woningen in twee wijken

Voor het Nul-op-de-Meter-project zijn de wijken Tarthorst en de Beneden-

buurt geselecteerd. Meelker: "In deze wijken staan woningen die gebouwd zijn tussen 1950 en 1980 met een energieverbruik van circa € 170,- per maand. Daarmee vallen deze wijken binnen de criteria voor het Nul-op-de-Meter-project. De landelijke bouwbedrijven die zich hebben aangesloten bij het project Stroomversnelling ontwikkelen renovatieconcepten voor deze woningen. Een eerste concept twee-onder-een-kapwoning uit de jaren '50 in de Benedenbuurt wordt binnenkort gepresenteerd aan de wijkbewoners."

Ervaren

Een tweede concept is ontwikkeld voor een woning in de wijk Tarthorst. Deze woning staat momenteel leeg. Samen

Renovatieconcept Nul-op-de-Meter voor woningen in de Benedenbuurt door bouwbedrijf Plegt-Vos. De woning rechts is de bestaande woning. De woning links heeft een nieuwe isolerende schil met nieuwe kozijnen en geïsoleerd glas. Het nieuwe geïsoleerde dak is voorzien van zonnepanelen. Bij deze renovatie blijft de oorspronkelijke architectuur behouden.

Alternatief concept voor een nul-op-de-meter woning waarbij gespeeld is met de architectuur.

“In een voorbeeldwoning ervaren mensen hoe wandverwarming voelt. Dat kan twijfels wegnemen.”

met corporatie de Woningstichting maakt de gemeente hier een modelwoning van. Meelker: “Het is belangrijk dat mensen zo’n woning zien. Hoe voelt bijvoorbeeld wandverwarming en hoor je de ventilatie nu wel of niet. Door mensen zelf zo’n gerenoveerde woning te laten ervaren, kun je hun twijfels wegnemen.”

Verkoop

De modelwoning wordt getaxeerd en na een jaar verkocht. Ook dat is een belangrijk aspect volgens Meelker. “Tot voor kort werden het energieverbruik

en de duurzaamheid van een woning niet meegenomen in de taxatie. Gelukkig is er een nieuw taxatiemodel ontwikkeld, waarmee dat wel kan. We zijn dan ook heel benieuwd wat straks de marktwaarde is van de woning en of we de woning ook daadwerkelijk voor dat bedrag verkopen.”

Innovatiesubsidie

Een renovatie naar Nul-op-de-Meter mag een woningeigenaar maximaal € 45.000,- kosten. Met dit bedrag kan de bewoner namelijk budgetneutraal renoveren. Het geld dat hij anders kwijt is aan de energierekening, wordt dan besteed aan de aflossing van de lening van € 45.000,-.

De kosten voor een renovatie liggen op dit moment echter nog boven € 45.000,-. Om het verschil tijdelijk te overbruggen, stelt gemeente Wageningen een Innovatiesubsidie beschikbaar. Meelker: “Bouwbedrijven die een renovatieconcept aanbieden, kunnen voor het verschil subsidie aanvragen. De bouwbedrijven verplichten zich echter ook om daarna

De Energiebespaarlening is een aantrekkelijke mogelijkheid om energiebesparende investeringen te financieren. Afhankelijk van hoeveel energie er wordt verbruikt, kan die besparing genoeg zijn om de maandelijkse betaling van de Energiebespaarlening te dekken. Meer informatie op www.ikinvesteerslim.nl.

nog twee keer zoveel renovaties budgetneutraal aan te bieden.”

Lening aanvragen

Wijkbewoners die een lening willen aanvragen voor een renovatie kunnen nog tot eind 2015 gebruikmaken van de Stimuleringsregeling van de provincie Gelderland. Daarnaast is de Energiebespaarlening een aantrekkelijke mogelijkheid. Meelker: “Om uit te komen met het bedrag van maximaal € 170,- per maand, moet de lening gunstige voorwaarden hebben, zoals een lage rente.”

Wat is Stroomversnelling Koopwoningen?

Stroomversnelling Koopwoningen is onderdeel van het innovatieprogramma Energiesprong met als doel om op grote schaal vraag en aanbod te creëren voor Nul-op-de-Meter-verbouwingen van particuliere rijtjeswoningen uit de periode 1950-1980. Een comfortabel en mooier huis zonder energiekosten, gefinancierd door de huidige energierekening. Dat is wat huiseigenaren wordt aangeboden. In september 2014 is de deal voor Stroomversnelling Koopwoningen ondertekend door ruim 100 partijen zoals bouwbedrijven, financieringsinstellingen, makelaars, gemeenten en provincies. Eén van de partijen is gemeente Wageningen.

Energiebesparings- initiatieven uit de markt

Woningeigenaren worden op allerlei manieren ondersteund en gestimuleerd om aan de slag te gaan met energiebesparing. De rol van gemeenten varieert hierin, van het nemen van initiatief tot faciliteren als dat noodzakelijk is. Ook de markt pakt steeds meer haar rol. Wij presenteren enkele voorbeelden van initiatieven en samenwerkingsverbanden waar zowel woningeigenaren als gemeenten hun voordeel mee kunnen doen.

#1

Aan de slag met **Hoom**

Hoom is een initiatief van energienetwerkbeprijf Alliander. Samen met gemeenten, lokale energiecoöperaties, installatie- en bouwbedrijven helpt Hoom woningeigenaren bij het nemen van energiebesparende maatregelen. "Met een krachtige samenwerking kunnen we veel bereiken", aldus Renske den Exter.

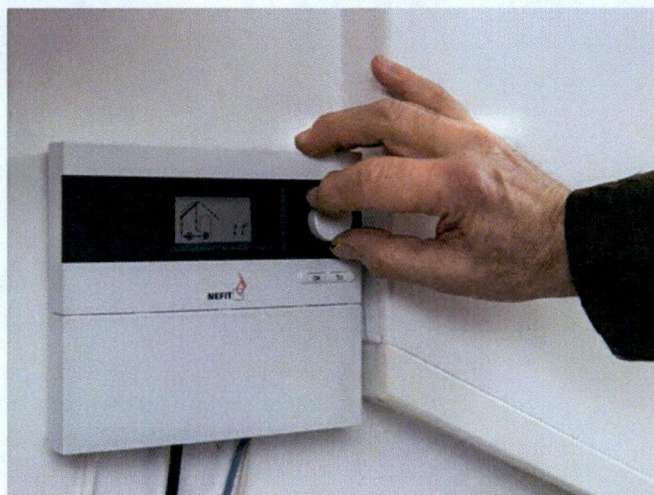
"Hoom biedt de helpende hand bij het nemen van energiebesparende maatregelen", vertelt Renske den Exter, Specialist Lokale Samenwerking bij Hoom. "Als bewoners aan de slag willen, vragen wij offertes op bij lokale en landelijke bouw- en installatiebedrijven. We kijken daarbij naar de kwaliteit, het prijsniveau en de dienstverlening van de bedrijven en maken goede afspraken." Den Exter merkt dat mensen het prettig vinden als Hoom het proces begeleidt. "Wij zijn een onafhankelijke partij en dat geeft vertrouwen. Bovendien nemen wij veel werk uit handen. Als de maatregelen eenmaal zijn uitgevoerd, controleren we het werk en blijven wij het energieverbruik monitoren, zodat inzichtelijk is wat de investering oplevert."

Krachtige samenwerking

De aanvliegroute om te starten met een project met Hoom verschilt per gemeente. Den Exter: "Soms neemt een gemeente contact met ons op, maar het komt ook voor dat wij samen met een buurtinitiatief of een lokale energiecoöperatie aan de slag gaan. Een project komt echter het beste van de grond als de gemeente actief meedoet. Het is namelijk heel effectief als een wethouder vertelt

"De samenwerking met lokale partijen is heel krachtig."

achter het project te staan en de communicatiekanalen van de gemeente hiervoor inzet. Zo'n samenwerking is heel krachtig."

Zonder winstoogmerk

Hoom is onderdeel van netwerkbedrijf Alliander. Alliander is een semi-publiek bedrijf met de maatschappelijke taak bij te dragen aan de verduurzaming van de Nederlandse woningvoorraad. Met Hoom probeert Alliander vooruit te kijken. Het energiezuiniger maken van woningen leidt namelijk tot kleinere pieken in de belasting van het stroom- en gasnetwerk. De kosten voor aanleg en onderhoud van het netwerk gaan hierdoor omlaag. Den Exter: "Hoom moet uiteindelijk kostendekkend draaien, maar hoeft geen winst te maken. De kosten die we in rekening brengen, maken we inzichtelijk op de offerte waardoor mensen weten waar ze aan toe zijn."

"We maken inzichtelijk wat een investering oplevert."

#2

Staton Bouw ontwikkelt concept voor nieuwbouw op bestaande fundering

Kees Hoogendoorn, directeur Staton Bouw, is van mening dat renovatie lang niet altijd een logische oplossing is bij het verduurzamen van bestaande woningbouw en heeft een ander concept ontwikkeld. "Voor € 75.000,- bouwen we een compleet nieuwe woning op de bestaande fundering."

Wat houdt het concept in? "De oude woning wordt gesloopt en er wordt een compleet nieuwe woning op de bestaande fundering gebouwd. De kosten hiervan zijn € 75.000,-. De bewoner heeft daarmee een compleet nieuwe woning die is uitgebouwd met 1,5 meter aan de achterkant of een volwaardige derde verdieping."

Waarom heeft u dit bedacht? "In ons land doen we veel aan renovatie. Kijk naar het Nul-op-de-Meter-concept waarbij woningen worden gerenoveerd voor

€ 45.000,-. Dat klinkt best mooi, maar je investeert veel geld en hebt uiteindelijk nog steeds een oude woning. Bij woningen die voor 1980 zijn gebouwd, moet je daar echt niet meer aan beginnen."

Bij Nul-op-de-Meter heeft de bewoner na renovatie geen energierekening meer. Hoe is dat in uw concept? "Wij gaan uit van het huidige bouwbesluit, waarbij de woning voldoet aan een EPC-waarde van 0,6. Dat betekent dat de woningeigenaar nog wel een energierekening heeft.

#3 Meer Met Minder: *vraag en aanbod bij elkaar*

Meer Met Minder is een gezamenlijk initiatief van bouw-, isolatie- en energiebedrijven met als doel vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Op www.meermetminder.nl vindt de consument de lokale aanbieders, met behulp van de postcode. Meer Met Minder ondersteunt gemeenten bij het realiseren van energiebesparingsdoelstellingen met het programma www.bespaarlokaal.nl.

#4 Savve: *ontzorgen*

Savve staat voor simply saving energy en richt zich op het ontzorgen van de woningeigenaar. Savve geeft advies, regelt de offerte en de uitvoering door lokale installateurs. Op www.savve.nl kunnen consumenten een gratis bespaarcheck aanvragen.

#5 Renovatiewinkels: *kant-en-klare energie-neutrale verbouwing kopen*

Op www.huisvolenergie.nl/renovatiewinkels kunnen consumenten een kant-en-klare energieneutrale verbouwing kopen. Er is ook een kennisplatform waar mensen met energieneutrale ambities ervaringen delen. Huis vol Energie is een initiatief van Energiesprong.

“Het investeren van 45.000 euro in een oude woning is jammer van het geld. Het blijft een oude woning.”

Kees Hoogendoorn en Cees Hoogendoorn.

Uiteraard kunnen we de woning energieneutraal bouwen met een EPC-waarde van -0,2 zoals bij het Nul-op-de-Meter-concept het geval is. Dat is nu echter niet meegenomen in de berekening. Het zou € 5.000,- tot € 10.000,- extra kosten.”

U sloopt de oude woning. Dit betekent dat u veel sloopafval heeft en dat er veel kilometers gemaakt moeten worden. Ook de productie van de nieuwe materialen kost grondstoffen en energie. Hoe kijkt u daar tegenaan?

“Het is inderdaad zo dat er bouw- en sloopafval is, maar dat wordt gerecycled door afvalbedrijven. Ik kan niet ontkennen dat de productie van het nieuwe bouw materiaal grondstoffen en energie kost, maar dat is bij de productie van de materialen voor renovatie ook het geval.”

“Wij leggen ons voorstel graag tegenover een renovatieplan. Opdrachtgevers kunnen dan zelf beoordelen wat de beste optie is.”

Hoe brengt u uw idee aan de man? “Wij staan helemaal aan het begin en zijn heel benieuwd hoe andere partijen er tegenaan aankijken. Wij dagen heel graag een woningcorporatie of gemeente uit om een plan voor renovatie aan ons voor te leggen, zodat wij ons plan er tegenover kunnen leggen. Vervolgens laten we beide opties taxeren, zodat de woningcorporatie of gemeente kan beoordelen wat de beste optie is. In zo’n proces laat ik de bewoners ook graag meepraten.”

#6 Kleur uw Gemeente

Groen: alle expertise bij elkaar

Kleur uw Gemeente Groen zorgt voor een complete one-stop-shop aanpak voor gemeenten met ruimte voor lokale partijen. Kleur uw Gemeente Groen is een initiatief van Bouwend Nederland, Uneto-VNI, Rabobank, de Natuur- en Milieufederaties, Meer Met Minder, Energieke Regio, Bouwgarant en de Duurzame Energie Koepel.

#7 Slim wonen in...: bewoners

beoordelen leveranciers en vinden elkaar voor collectieve inkoop

In Rotterdam en Den Haag vinden burens elkaar via de websites www.slimwoneninrotterdam.nl en www.slimwonenindenhaag.nl. Zij delen hun ervaringen en beoordelen de leveranciers die het werk hebben uitgevoerd. Via de kaart weten mensen elkaar te vinden, zodat zij gezamenlijk met korting kunnen inkopen. Daarnaast staan er tips en adviezen op de site.

Lagere energielasten en meer comfort door gevelisolatie van VvE Panoramaflat Werengouw

VvE Panoramaflat Werengouw is eigenaar van een appartementencomplex in Amsterdam-Noord. Het complex is gebouwd rond 1971 en telt 119 appartementen, verdeeld over 17 verdiepingen. De VvE heeft het buitenspouwblad van de gevel laten vervangen en er is 22 cm isolatie aangebracht.

Een forse ingreep, die € 1,6 miljoen kostte. Dat bedrag had de VvE niet in het reservfonds. Om die reden werd er een beroep gedaan op de Stimuleringslening van gemeente Amsterdam, die verstrekt wordt via SVn. Met succes, want de renovatie kon daardoor worden uitgevoerd. Het resultaat: de energiekosten zijn lager en het comfort is sterk verbeterd.

Lagere energielasten en meer comfort dankzij Stimuleringslening SVn

Energiebesparing was niet het uitgangspunt van de renovatie. Die had een veel urgenter oorzaak: regelmatig vielen stukken steen uit de gevel. Het VvE-bestuur wist maar al te goed dat er maatregelen moesten worden genomen. De inspectie is uitgevoerd met behulp van een hoogwerker. Daaruit bleek dat het buitenspouwblad op twee hoeken was losgescheurd. Het zou zomaar helemaal los kunnen laten, met alle gevolgen van dien. Het is met een tijdelijke constructie vastgezet, en de VvE zette waarschuwingsborden om het gebouw.

In samenwerking met een architect werden zes offertes aangevraagd. De prijsopgaven logen er niet om: de renovatie zou ongeveer € 2 miljoen kosten. Dat vond de VvE wel erg veel geld. Bouwbedrijf Van der Leij kwam met een alternatief in de vorm van Climate Construction. Dat plan is nader uitgewerkt, ook weer in samenwerking met de architect. Het resultaat was dat de gevel flink werd geïsoleerd voor een bedrag van € 1,6 miljoen. Vanzelfsprekend moet de Algemene Ledenvergadering akkoord gaan met een verhoging van de VvE-bijdrage. De lening moest immers worden terugbetaald. Dat is gelukt, dus de renovatie kon beginnen.

Vervanging door EPS

De buitengevel werd afgebroken en vervangen door EPS (geëxpandeerd polystyreen). EPS is een licht materiaal dat sterk isolerend werkt, drukvast is en makkelijk te verwerken is. Het is

voorzien van bewapenings- en mortellagen. De nieuwe buitengevel werd stevig verankerd aan de binnenschil, en het geheel fungeert als een warme deken voor het gebouw. Aan de buitenkant werd de gevel afgewerkt met steenstrips, zodat aan het uiterlijk niets is veranderd.

Financiën

De verbouwing levert niet alleen comfort en energiebesparing op, het is ook goed voor de verkoopbaarheid van de appartementen. Om de verbouwing financieel mogelijk te maken, is het verstandig om de energiebesparende maatregelen te combineren met onderhoud, zeker als er steigers nodig zijn. Ook het gebruikmaken van een Stimuleringslening, zoals de Energielening van Amsterdam, kan helpen. Voor VvE's is het binnenkort ook mogelijk om gebruik te maken van de Energiebespaarlening van het Nationaal Energiebespaarfonds. Houd hiervoor ikinvesteerslim.nl in de gaten.

Aan de slag met de Stimuleringslening?

Gemeenten en provincies zetten de Stimuleringslening onder andere in voor groot onderhoud, energiebesparende maatregelen en funderingsherstel.

De Stimuleringslening is een maatwerkproduct, u bepaalt zelf welke maatregelen in aanmerking komen. Meer weten over de Stimuleringslening? Neemt u dan contact op met uw relatiemanager bij SVn.

Alphense Green Deal voor duurzame initiatieven

Willem-Jan Stegeman wethouder
Duurzaamheid en Milieu gemeente
Alphen aan den Rijn

In het bestuursakkoord van gemeente Alphen aan den Rijn is duurzaamheid één van de speerpunten. Naast de goedlopende Duurzaamheidslening voor particuliere woningeigenaren (in 2014 was Alphen aan den Rijn de grootste stijger wat betreft het aantal zonnepanelen op woningen) en de Stimuleringslening voor huurders, VvE's, scholen, (sport)verenigingen, non-profitorganisaties en coöperaties, wil de gemeente in een breder kader duurzame initiatieven vanuit de samenleving stimuleren. Initiatiefnemers kunnen sinds kort ondersteuning krijgen in de vorm van een Green Deal. Wethouder Willem-Jan Stegeman: "In een Green Deal spreken partijen af hoe een project wordt uitgevoerd, al dan niet met een Stimuleringslening van de gemeente. Op deze manier willen we duurzame initiatieven zowel op het gebied van energie als ook op het gebied van water, grondstoffen, mobiliteit, voedsel, natuur en landschap helpen realiseren."

In gesprek met initiatiefnemers

Met de Green Deal wil de gemeente met name innovatieve duurzame projecten stimuleren waarvoor een bedrag kan worden geleend van maximaal € 100.000,- , tegen een gunstig rentetarief en tot een

Gemeente Alphen aan den Rijn introduceert 'Green Deals' om duurzame projecten een zet in de goede richting te geven. De gemeente stelt een fonds van € 1 miljoen beschikbaar voor het verstrekken van Stimuleringsleningen. "Wij willen hiermee innovatieve projecten stimuleren en faciliteren."

"Duurzaamheid is serieuze business"

maximum van 40% van het totale projectbudget. "Het gaat dus echt om de grotere duurzame projecten die soms moeizaam van de grond komen", aldus Stegeman. "Op dit moment praten we met diverse initiatiefnemers uit de samenleving die belangstelling hebben getoond voor een Green Deal. Zo zijn we bijvoorbeeld in gesprek met woningcorporaties en met diverse andere partijen over verduurzaming van de woningvoorraad."

Green Deal met of zonder lening

Naast een lening kan het bij een Green Deal ook gaan om andere vormen van ondersteuning. Zoals hulp bij de aanvraag van subsidie bij het Rijk, projectbegeleiding of vergunningverlening. Op deze manier is de aanleg van een particuliere zonneweide mogelijk gemaakt. Daarnaast zijn er partijen die de ondersteuning van de overheid niet nodig hebben en wel een Green Deal sluiten. Stegeman: "Een voorbeeld daarvan is het

zonnepanelenproject Zonstad Alphen van Groene Hart Energie en een basisschool. Voor de uitvoering van het project hebben zij de overheid niet nodig. Wij faciliteren hierbij met name vanuit publicitair en communicatief oogpunt en dat is natuurlijk ook prima."

Anderen inspireren

Het fonds van € 1 miljoen wordt beheerd door SVn en is beschikbaar voor de komende vier jaar. Stegeman hoopt dat over één jaar de eerste projecten zichtbaar zijn. "Het zou mooi zijn als er dan vijf projecten zijn. Bijvoorbeeld op het gebied van stadslandbouw, vergisting van biomassa, een zonneweide of grootschalige verduurzaming van huurwoningen. We kunnen dan laten zien dat duurzaamheid serieuze business is en dat daar kansen liggen voor de toekomst. We willen graag anderen inspireren om er ook mee aan de slag te gaan."

Wilt u ook duurzame projecten stimuleren? Neem dan contact op met uw relatiemanager bij SVn om de mogelijkheden te bespreken.

Noorden zet in op krachtige samenwerking overheid en bedrijfsleven

"Als je er samen voor gaat, kun je veel bereiken", vertelt wethouder Harmke Vlieg van de gemeente Assen. Als wethouder wil ze het woningbestand in de gemeente naar label B brengen en daar heeft ze het bedrijfsleven bij nodig. "Als overheid moeten wij de mensen informeren en stimuleren. Dat doen we met campagnes en het beschikbaar stellen van subsidies en leningen. Vervolgens is het belangrijk dat de uitvoering goed opgepakt wordt, anders haken mensen alsnog af. Door samen op te trekken met SLIM, laten we zien dat we er als overheid achter staan. Dat geeft mensen vertrouwen."

Eén aanspreekpunt, één factuur

Ruim 150 MKB-bedrijven hebben zich inmiddels bij SLIM aangesloten. De meeste bedrijven zijn aangesloten met een samenwerkingsverband en bieden de klant een totaalconcept, van advies tot uitvoering. De klant heeft één aanspreekpunt en ontvangt één factuur.

Helder totaaladvies

Ook gemeente Leeuwarden ziet het belang van een goede samenwerking met SLIM wonen met energie. Wethouder Isabelle Diks: "Wij willen het huidige tempo van verduurzaming

Harmke Vlieg, Wethouder
gemeente Assen

verdubbelen. Dit is goed voor de investeringen in de stad, de werkgelegenheid en er wordt meer energie bespaard en opgewekt." Bij het realiseren van deze ambitie, werkt Diks onder andere nauw samen met SLIM. "Het is belangrijk dat de klant wordt geholpen met een helder totaaladvies en dat de bedrijven werken aan >>>

SLIM wonen met energie is een vereniging in Noord-Nederland met ruim 150 aangesloten MKB-bedrijven. SLIM helpt de particuliere woningeigenaren bij het nemen van energiebesparende maatregelen. Hiermee is SLIM een belangrijke schakel tussen overheid en woningeigenaar bij het realiseren van de ambities uit het Energieakkoord. Gemeenten in de regio, waaronder Leeuwarden en Assen, werken nauw samen met SLIM.

SLIM wonen met energie

Marc Jager, voorzitter SLIM wonen met energie: "SLIM wonen met energie is in 2011 ontstaan als project

van de provincies Drenthe, Groningen en Fryslân. Sinds 2013 is de provinciale regie op SLIM verdwenen en is het een vereniging van bedrijven geworden. Meer dan 150 regionale MKB-bedrijven hebben zich al aangesloten bij SLIM om zo samen te werken aan energiebesparing. Wij zijn een platform voor alle bedrijven op deze markt. De bedrijven moeten echter wel aan kwaliteitseisen voldoen. Alleen bedrijven die aan de eisen voldoen, mogen het SLIM-keurmerk voeren. Dat geeft de consument de garantie dat het bedrijf zijn beloftes ook daadwerkelijk waar kan maken. SLIM werkt veel samen met overheden en andere maatschappelijke organisaties. SLIM is ook een actieve partner bij het opzetten van de energieloketten in het Noorden."

Isabelle Diks, Wethouder
gemeente Leeuwarden

innovatie en nieuwe verdienmodellen. Dat zijn vaak kostbare trajecten die alleen samen worden gerealiseerd."

Kwaliteitseisen

De bedrijven die bij SLIM zijn aangesloten, moeten voldoen aan een diverse kwaliteitseisen. Daarnaast werkt SLIM ook zelf aan het verbeteren van de kwaliteit door cursussen te geven over bijvoorbeeld 'klantvriendelijke offertes'. De bedrijven betalen hiervoor een contributie. Met dit geld wordt ook de website www.slimwonenmetenergie.nl onderhouden. Klanten die door een 'SLIM-bedrijf' maatregelen laten uitvoeren, kunnen gratis hun energielabel laten aanpassen als zij bereid zijn een beoordeling te geven op de website.

Handige websites

www.verbeterwuis.nl

Op deze website zien consumenten hoe zij hun woning energiezuiniger kunnen maken. Na het invullen van de kenmerken van de eigen woning, toont de site de mogelijke maatregelen en de voordelen van het wooncomfort, de besparing op de energierekening, de eenmalige investering en de verbetering van het energielabel.

www.eigenhuis.nl/energiehuis

Ook op deze website is te zien welke maatregelen geschikt zijn voor de woning, wat de eenmalige kosten zijn en welk rendement het oplevert. Handig is dat bij iedere maatregel wordt vermeld of het gemakkelijk zelf te doen is en of er een vergunning nodig is.

Van elkaar leren

Naast de samenwerking op lokaal niveau, werken beide gemeenten ook nauw samen met elkaar. Diks: "In Noord-Nederland werken vier provincies en zes gemeenten samen bij de uitvoering van het National Energieakkoord. Dit doen we in het programma Switch. Een belangrijke pijler in het programma is energiebesparing en decentrale

www.zoekuwenergielabel.nl

Aan de hand van hun postcode, vinden consumenten hier hun energielabel.

www.energiesubsidiewijzer.nl

Hier vindt u een overzicht van subsidies, leningen en andere regelingen die er zijn voor het besparen van energie. De site is gericht op woningeigenaren, woningcorporaties en particuliere verhuurders. Tip: geef wijzigingen door zodat de site actueel blijft. Wordt het fonds beheerd door SVn? Dan geven wij de wijziging voor u door.

www.energielabelatlas.nl

Deze site geeft een plattegrond van Nederland met alle indicatieve energielabels. U kunt inzoomen per woning, straat, wijk, dorp of stad.

www.ikinvesteerslim.nl

De site van het Nationaal Energiebespaarfonds. Behalve aanvragen van de Energiebespaarlending staan er veel tips en filmpjes op. Op het zakelijke deel vindt u informatie die u kunt gebruiken voor uw eigen site en kunt u materialen bestellen.

www.slimwoner.nl

Op deze site krijgt de consument tips voor energiezuinig en comfortabel wonen. Slimwoner is een initiatief van Natuur en Milieu.

opwekking. De gemeenten Leeuwarden en Assen zijn trekker van dit onderdeel." Vlieg vult aan: "We proberen alle neuzen dezelfde kant op te krijgen. Inmiddels heeft een eerste bijeenkomst plaats gevonden met alle partijen. Doel is om een compleet plan op te stellen voor Noord-Nederland."